

Frans Blanckenborg, Natuurmonumenten

'Wij willen zo snel mogelijk aan de slag'

De Vereniging Natuurmonumenten is met 720.000 leden de grootste landelijke particuliere natuurbeschermingsorganisatie. Door het hele land bezit zij vele grote en kleine natuurterreinen, waaronder enkele Nationale Parken. Op diverse plaatsen worden natuurontwikkelingsprojecten uitgevoerd. Volgens Frans Blanckenborg van Natuurmonumenten werkt men daarbij zo zorgvuldig mogelijk: 'kritiek die wij krijgen van archeologen en cultuurhistorici is helemaal niet terecht'. Blanckenborg streeft naar optimale informatieverzorging, maar 'wil ook zo snel mogelijk aan de slag'.

Kees Siderius

Met het verschijnen van het Natuurbeleidsplan (NBP, 1990) is de natuurbescherming uit de verdedigende hoek gekomen. Er werd voor het eerste gesproken over meer natuur, ten koste van andere functies in het buitengebied, met name de landbouw. Blanckenborg: 'Het is een offensief plan. Inhoudelijk betekent het, dat als je de Ecologische Hoofdstructuur uit het NBP wilt realiseren, je in het landelijk gebied de agrarische functie deels moet vervangen door een natuurfunctie. Daarnaast hebben wij gezegd, dat we - anders dan bij de relatie-nota - snel uit het praatstadium wilden, om zo snel mogelijk aan de hand van concrete voorbeelden dit idee in de praktijk wilden brengen.'

Verreijkers

Natuurmonumenten bezit in Drenthe nu 6200 ha, in Groningen (inclusief de Dollard) 4400 ha en in Friesland 4300 ha (inclusief delen van de Waddenzee en Schiermonnikoog). De natuurontwikkelingsprojecten vinden vooral plaats op het vasteland. Langs de rand van de Waddenzee worden binnendijs ook enige brakwaterprojecten uitgevoerd. In Noord-Nederland werken ruim 40 mensen in vaste dienst bij Natuurmonumenten; in de zomer is er een aantal extra seizoenkrachten. Een deel van de voorlichting gebeurt door

vrijwilligers. Frans Blanckenborg is inspecteur Noord en werkt in de drie noordelijke provincies.

Met uitzondering van enkele kwetsbare gebieden zijn alle terreinen van Natuurmonumenten voor het publiek opengesteld. '90% van alle terreinen is toegankelijk, maar van 100% kun je genieten', aldus Blanckenborg. 'Op Texel is een gesloten gebiedje langs de Waddenkust met veel vogels, waar altijd mensen met verreijkers staan. Wij willen zoveel mogelijk gebieden open stellen, omdat we de mensen graag van natuur en landschap willen laten genieten. Bovendien draagt dit bij aan het creëren van een breed draagvlak.'

'In heel Nederland worden per jaar zo'n 250 tot 300 miljoen bezoeken aan bossen en natuurgebieden gebracht. Op de lijst van activiteiten-buitenshuis staat dit als tweede genoteerd na familiebezoek, maar nog vóór bijvoorbeeld het bezoeken van en deelnemen aan sportwedstrijden. De economische betekenis van natuurterreinen wordt trouwens vaak onderschat. Wanneer je grotere terreinen zo inricht dat er ook natuurgerichte recreatie kan plaatsvinden, dan heeft dat een grote positieve economische uitstraling voor de omgeving. De Universiteit van Utrecht heeft becijferd, dat de anderhalf miljoen bezoekers van het Nationaal Park Dwingelderveld jaarlijks 18-25 miljoen gulden in het gebied besteden. Dit geld gaat allemaal naar de mensen die daar wonen en werken.' Ook bij grote natuurontwikkelingsprojecten speelt het economisch toekomstperspectief voor de streekbewoners een belangrijke rol.

Natuurontwikkeling

Hoe pakt Natuurmonumenten plannen voor natuurontwikkeling aan? Blanckenborg: 'Eerst hebben we 'visies' gemaakt, onder andere voor Goudplevier, het Fochteloërveen

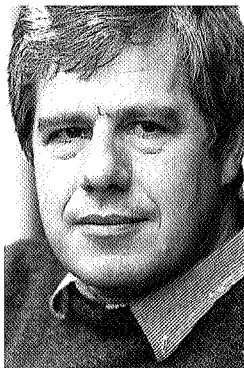

foto: Harry Cook

Frans Blanckenborg ►

foto: Frigo fotografers

en het dal van de Ruiten Aa. Bij Goudplevier was er nog een dimensie extra, omdat we dat plan gebruikt hebben om onze leden uitgebreid te informeren over het nieuwe fenomeen natuurontwikkeling. Ons verzoek om financiële ondersteuning was een groot succes: 55.000 mensen hebben samen 4,5 miljoen gulden bijeengebracht. Daaruit bleek, dat er dus een breed draagvlak is voor natuurontwikkeling.'

'We proberen overal zo snel mogelijk aan de slag te gaan. In het Noorden hebben we op diverse plaatsen grond aangekocht. Er zijn altijd bepaalde procedures, vaak ook een bestemmingsplanwijziging. Bij Goudplevier moest zelfs het streekplan gewijzigd worden. Zo snel mogelijk proberen we alle vergunningen te krijgen voor de inrichtingswerken. Wat er dan gebeurt, hangt af van de doelstelling en verschilt van gebied tot gebied.

Achter de dijk bij het Uithuizerwad leggen we een brakwatermoeras aan; elders een ganzengebied, of een steltlopergebied. Bij Goudplevier streven we naar een groot

▲ Afschrapen bouwvoor plan Goudplevier op het Mantingerveld

heide-schraalgebied, ter verbinding van vier kleine verspreidliggende heidevelden. Rondom het Fochteloërveen is de ontwikkeling vooral gericht op ondersteuning van de waterhuishouding in het hoogveengebied zelf. Er wordt altijd op terreinniveau bekeken wat je moet doen.'

Natuur-cultuur

'Het lijkt misschien wel of Natuurmonumenten alleen nog maar bezig is met het ontwikkelen van nieuwe natuur, maar dat is niet zo. Volgens de doelstelling van de vereniging richten we ons altijd op gebieden die belangrijke natuurwaarden hebben, maar dat kan ook betekenen het instandhouden van cultuurlandschappen, denk maar aan een landgoed als De Klencke bij Oosterhesselen en de landgoederen bij Eelde. Daarnaast streven we naar een zo veel mogelijk zichzelf regelende natuur; dan heb je gebieden

nodig en maak je gebruik van natuurlijke processen. Op de balk van natuur enerzijds en cultuur anderzijds zijn alle variaties en doelstellingen denkbaar.'

'Wanneer je bezig gaat met een terrein moet je altijd keuzes maken. Eerst wordt de doelstelling vastgesteld met drie ontwikkelings-scenario's, die stevast gebaseerd zijn op een hele grondige inventarisatie van het gebied; archeologische waarden, bodemsituatie, waterhuishouding, natuurwaarden en cultuurwaarden, etc. Daarna worden keuzes gemaakt. Vaak krijgen we kritiek, met name van archeologen en cultuurhistorici. Ik vind die kritiek niet terecht, want we maken de afwegingen heel zorgvuldig. In waardevolle cultuurlandschappen grijpen wij echt niet in.'

'Goudplevier is vooraf samen met het Drents Museum bekeken op zijn archeologische waarden. Het hele gebied is tijdens een ruilverkaveling in de jaren zeventig op z'n kop gezet; er zijn profielen vergraven tot op de keileemondergrond. Er waren in dat landbouwgebied absoluut geen oorspronkelijke natuur- en cultuurwaarden meer te herkennen, die waren bij de ruilverkaveling allemaal verdwenen. Bij de natuurontwikkeling hebben we daarom informatie uit het verleden gebruikt: de bovengrond eraf halen, opnieuw vennen graven, voorwaarden scheppen om op grote schaal dopheide-laagtes - die er vroeger ook geweest zijn - te creëren.'

Internationale verantwoordelijkheid

'Bij het plannen maken richten we ons niet op de toestand in een bepaalde periode, maar we gebruik van normale criteria als verscheidenheid, zeldzaamheid en gaafheid. Goudplevier is gebaseerd op twee overwegingen: proberen vier nog resterende heideterreinen en stuifzandgebieden met elkaar te verbinden, wat alleen zin heeft wanneer het tussenliggende gebied een-

zelfde soort natuur krijgt. De tweede belangrijke overweging is dat Nederland een hele grote internationale verantwoordelijkheid heeft voor natte heidevegetaties met vennen en veenmilieus. De bekende Drentse vennen en veentjes staan behoorlijk onder druk en die zou je in dit gebied weer kunnen herstellen, door de ideale uitgangs-

gemaakt hebben is Ellersinghuizerveld in het dal van de Ruiten Aa in de gemeente Vlagtwedde. De Ruiten Aa was vroeger een veenbeek, het veen ernaast is allemaal ontgonnen. Op één plaats binnen de reservaatgrenzen willen we nu inzijing op de hoge gronden en kwel in het beekdal hebben.'

foto: L. Hallemagh

▲ Nieuw uitgegraven vennetje bij het Metbroekbos

situatie te creëren. Dat bleek hier mogelijk en ook om er een stabiele waterhuishouding te creëren.'

'Bij het Fochteloërveen proberen we zo'n 400-500 ha in de randzone aan te kopen om ook daar weer de waterhuishouding stabiel te krijgen. Een veengebied luistert waterhuishoudkundig heel precies. De landbouw zorgt nu voor een behoorlijke ontwatering. Dat gaan we aanpakken en de randzones worden extensief beheerd omdat veel dieren in het veengebied voor het foerageren afhankelijk zijn van het naastgelegen cultuurland.'

'Een derde terrein waarvoor we een visie

'Groningen en Drenthe hebben met voortvarendheid een provinciale uitwerking van de EHS gemaakt. In Friesland staat alles onder druk omdat de landbouw natuurontwikkeling probeert tegen te houden. Gelukkig zien veel regionale en lokale bestuurders echter in, dat er in de landbouw heel wat veranderd. Je kunt natuurlijk alles op je af laten komen, maar je kunt ook zeggen: ik ga samen met maatschappelijke groeperingen eens heel gericht werken aan beperkte functieveranderingen.'

'Wanneer je praat over natuurontwikkeling dan lijkt dat iets gigantisch, maar procentueel valt het heel erg mee: landelijk praten we over 150.000 ha nieuwe natuur, daarvan is 50.000 ha natuurontwikkeling en 100.000 ha reservaatvorming middels de relatienota. Dan hebben we het 'maar' over 7,5% van de agrarische oppervlakte van Nederland. Daar kun je meteen die agrarische gebieden van aftrekken die al geen toekomst meer hebben, zoals de kletsnatte beekdalen en de moeilijk te bemaalen veenweidegebieden. Dat schat ik op 3-4%. Uiteindelijk krijgt dan ongeveer 3,5% van de agrarische grond in een tijdbestek van 25 jaar een andere functie. Volgens mij moet dat kunnen.'

'Op dit moment zijn de financiële middelen eigenlijk het enige knelpunt, anders dan konden nog sneller gronden aangekocht worden. Ook bij ons komen die middelen vrijwel uitsluitend bij de overheid vandaan. Een enkele maal houden we een fondswervende actie, zoals Goudplevier, maar doorgaans subsidiëren rijk en provincie ieder voor 50%.'

'Het tempo van aankopen en ontwikkelen mag van ons best wat hoger liggen. Wij pleiten voor een periode van realisering van de EHS van 15 jaar en zeker niet langer, vanwege het feit dat de natuur zo onder druk staat. Een heleboel soorten staan op het punt te verdwijnen en die kun je nog proberen te redden, door gebieden goed in te richten en met elkaar te verbinden. De landbouw wil in EHS-gebieden niet meer investeren. Die boeren willen snel verkopen en elders verder boeren.'

3,5 procent

Leefbaarheid

'Het plannenmaken gebeurt altijd in overleg met provincie en gemeente. Bij het vaststellen van begrenzings worden ook waterschappen, landbouworganisaties, natuur- en milieugroepen en dorpsverenigingen betrokken. Vaak houden we voorlichtingsavonden. Van een 'overval' is nooit sprake. Uiteindelijk stelt het provinciaal bestuur de begrenzing vast, daarna gaan we grond aankopen. Vaak zijn er eerst schrikreacties van-

wege werkgelegenheid en leefbaarheid?' 'Ik ken nog geen voorbeelden waar natuurontwikkeling heeft geleid tot een achteruitgang van de leefbaarheid. Wel het omgekeerde: waar het ontwikkelen van goede landschappen en een fraaie natuur het woonklimaat aanzienlijk heeft verbeterd, zoals in het stroomdal van de Drentse Aa. En wat gebeurt er als je niets doet? Je moet niet je kop in het zand steken of in het veen... Het beste kun je met alle betrokkenen werken aan de toekomst van een regio. En soms levert dat wel scherpe discussies op.' 'Voor het gebied Vledder- en Wapserveense Aa hebben we samen met Milieufederatie en Het Drentse Landschap een visie gemaakt. Hier ging het om de vraag: hoe zou je de natuur in een op zich waardevol beekdal nieuwe kansen kunnen geven. Dat was heel duidelijk een sectorale visie om de overheid te beïnvloeden; net zoals de landbouw haar visie tentoonspreidt. En dat is nieuw: vroeger reageerden we meestal op plannen van anderen. Nu zeggen we: de natuurfunctie moet een volwaardige functie zijn in het buitengebied, de natuur staat onder druk, laten we nu ook zelf maar eens plannen maken en daarmee bestuur en beleid beïnvloeden. Van defensief naar offensief. Een goede zaak.' ¹⁰⁸

..... **Goudplevier**

Tussen Hoogeveen en Westerbork in Drenthe werkt Natuurmonumenten aan een natuurontwikkelingsproject met de nieuwe

naam 'Goudplevier'. In het gebied liggen vier heide-restanten: Martensplek, Lentsche Veen, Hullenzand en het bekende Mantingerzand. Op een topografische kaart uit 1921 is hier een grote onafzienbare heidevlakte te zien. Nu zijn het zeer sterk geïsoleerde gebieden, omgeven door intensief gebruikte landbouwgrond. De bedoeling is om deze vier heidevelden te verbinden door het tussenliggende gebied een heischraal karakter te geven. Er komt een terrein met een voedselarm milieu, met veel bodemovergangen, zand naar leem en zand naar veen, en met veel overgangen van nat naar droog. De totale oppervlakte wordt ongeveer 1100 ha; zo'n

400 ha bestaande en 700 ha nieuwe natuur. De natuur in de vier aparte gebiedjes wordt sterk bedreigd. Van planten en dieren verdwijnen langzaam steeds meer soorten. Door aaneensluiting van het gebied en verbindingen met andere natuurgebieden, zoals de bossen van Gees en Tiendeveen, krijgt de flora en fauna betere kansen. Begin 1995 hoopt Natuurmonumenten alle procedures afgerond te hebben en gaat men aan de slag. Van de landbouwgronden zal een deel van de verrijkte bovengrond worden weggehaald, zodat er een heischraal milieu kan ontstaan.

▼ **Dal van de Ruiten Aa, Metbroek**

foto: Nelleke Woortman

▲ Beekdal Ruiten Aa bij Sellingen

foto: Aerophoto Eelde